

Міжнародні стандарти правосуддя у сфері протидії дитячій порнографії

Катерина Волік

кандидат мистецтвознавства, судовий експерт, ТОВ «Агентство
судових експертиз», м. Харків, Україна, e-mail: expert.k.volik@gmail.com

Розглянуто правові засади проведення судово-мистецтвознавчої експертизи дитячої порнографії.

Ключові слова: дитина; дитяча порнографія; сексуальне насильство; захист прав дітей; конвенція; судова експертиза; методика.

International Standards of Justice in the Field of Combating Child Pornography

Volik Kateryna

The legal basis for conducting a forensic art examination of child pornography is considered.

Keywords: child; child pornography; sexual violence; protection of children's rights; convention; forensic examination; methodology.

Захист прав дітей є багатоаспектним питанням, яке охоплює майже усі сфери суспільного життя. Останнім часом особливої актуальності набула проблематика захисту прав дітей у сфері протидії дитячій порнографії, адже стрімкий розвиток технологій обміну цифровою інформацією в мережі «Інтернет», месенджерах обумовив можливість миттєвого доступу до забороненого контенту, його транснаціональне розповсюдження тощо. Проблема контенту, що містить дитячу порнографію, має глобальний характер та потребує консолідації зусиль всіх держав у протидії цьому явищу.

У сфері протидії дитячій порнографії міжнародне співтовариство прийняло низку законодавчих актів, спрямованих на боротьбу із зазначеним явищем. Україна як європейська демократична держава імплементувала в національне законодавство міжнародні стандарти у сфері захисту

прав дитини та протидії дитячій порнографії.

Одним із базових документів, що охоплює широкий спектр прав дитини, є Конвенція про права дитини. Усього Конвенцію ратифікували 196 країн, що робить її найбільш ратифікованим міжнародним договором у світі. У ст. 3 Конвенції зафіксовано принцип, який є фундаментом всієї правозастосовної діяльності в Україні у сфері захисту прав дітей: «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини». Ст. 34 Конвенції присвячена захисту дитини у сфері сексуальних відносин: визначено, що «держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм

сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цією метою держави-учасниці, зокрема, вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо запобігання: а) схиланню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності; б) використанню дітей з метою експлуатації у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці; с) використанню дітей з метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах» [1].

З метою посилення захисту дітей від найтяжчих форм сексуальної експлуатації у 2000 році було прийнято Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії. У ст. 2 Протоколу подано визначення дитячої порнографії: це «будь-яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином в сексуальних цілях». Також у Протоколі зафіксовано зобов'язання держав-учасниць криміналізувати дії щодо виробництва, розподілу, розповсюдження, імпорту, експорту, пропозиції, продажу або зберігання з вищезазначеною метою дитячої порнографії [2].

Наступним етапом об'єднання міжнародних зусиль у сфері захисту прав дитини від сексуальної експлуатації та насильства стало прийняття в 2007 році Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

Ст. 20 Конвенції врегульовані зобов'язання держав-учасниць у сфері протидії дитячій порнографії. Зокрема, у цій статті надано визначення дитячої порнографії: «будь-які матеріали, які візуально зображують дитину, залучену до реальної або модельованої явно сексуальної поведінки, чи будь-яке зображення дитячих статевих органів, здебільшого із сексуальною метою». Окрім того, Конвенцією передбачено криміналізацію такої умисної поведінки, учиненої без правових підстав: а) виготовлення дитячої порнографії; б) пропонування або надання доступу до дитячої порнографії; с) розповсюдження або передавання дитячої порнографії; д) придбання дитячої порнографії для себе або іншої особи; е) володіння дитячою порнографією; ф) свідоме одержання доступу до дитячої порнографії за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [3].

У зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)». Згідно з цим Законом Кримінальний кодекс України доповнено статтею 301-1, яка встановлює відповідальність за одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення або інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження,

а також ст. 301-2, якою передбачено відповідальність за проведення видо-вищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи [4].

Досудове розслідування й судове провадження щодо злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, потребує застосування спеціальних знань судового експерта за спеціальністю 15.1 Мистецтвознавчі дослідження, адже належність інформації до дитячої порнографії визначається за наслідками проведення відповідної експертизи.

Так, згідно з п. 7.2 розд. VII Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень до основних завдань мистецтвознавчої експертизи належить визначення відповідності продукції вимогам законодавства про захист суспільної моралі. Одним із питань, яке вирішується судовими експертами-мистецтвознавцями відповідно до п. 7.3 розд. VII Інструкції є питання щодо належності інформації, що міститься на наданих на дослідження носіях, до дитячої порнографії [5].

З метою забезпечення об'єктивності, наукової обґрунтованості та достовірності висновків експертів, які проводять зазначені дослідження, розроблено Методику судово-експертного мистецтвознавчого дослідження продукції порнографічного характеру, яку рекомендовано до впровадження в експертну практику рішенням вченої ради Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». Зазначена методика визначає послідовність дій експерта під час

вирішення питань щодо встановлення належності інформації до такої, що носить порнографічний характер. У методиці поміж іншого визначено, що належить до дій педофільії, та відмежовано зазначені поняття від дефініцій інших порнографічних матеріалів [7].

Варто зауважити, що дитяча порнографія не може розглядатися як будь-яка форма мистецтва і має наслідком притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Боротьба з дитячою порнографією потребує зусиль фахівців багатьох напрямів: правоохоронців, зокрема оперативних працівників, слідчих та прокурорів, які забезпечують виявлення та досудове розслідування відповідних злочинів, судових експертів-мистецтвознавців, які вирішують ключове питання в зазначеній категорії справ — питання належності інформації до дитячої порнографії.

Підсумовуючи, зазначимо, що Україна послідовно імплементує в національне законодавство найсучасніші світові та європейські підходи до захисту прав дітей у сфері протидії дитячій порнографії, що не лише відображає стратегічний європейський вибір держави, але й слугує важливим елементом гармонізації правової системи з *acquis communautaire* у контексті підготовки до вступу до Європейського Союзу.

Перелік джерел посилання

1. Конвенція про права дитини : схвал. Генасамбл. ООН 20.11.1989 р. (зі змін. та допов.) ; ратифік. Постановою ВР України від 27.02.1991 р. № 789-XII.

- URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 05.08.2025).
2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії схвал. Генасамбл. ООН 01.01.2000 р. : ратифік. Законом від 03.04.2003 р. № 716-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text (дата звернення: 25.08.2025).
 3. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства схвал. Комітетом міністрів Ради Європи 25.10.2007 р. : ратифік. з заявами Законом від 20.06.2012 р. № 4988-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 25.08.2025).
 4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції) : Закон України від 18.02.2021 р. № 1256-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> (дата звернення: 25.08.2025).
 5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 25.08.2025).
 6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.08.2025).
 7. Методика судово-експертного мистецтвознавчого дослідження продукції порнографічного характеру (зі змін.) / Долуда А. О. та ін. Харків, 2024. 14 с.